

Тетяна Олександрівна ЛЕЩЕНКО - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу "Українська медична стоматологічна академія" (м. Полтава)

Ірина Володимирівна САМОЙЛЕНКО - кандидат психологічних наук, доцент кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу "Українська медична стоматологічна академія" (м. Полтава)

Вікторія Георгіївна ЮФІМЕНКО - викладач кафедри українознавства та гуманітарної підготовки вищого державного навчального закладу "Українська медична стоматологічна академія" (м. Полтава)

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВНЗ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСНІ

Сучасна концепція мовної освіти акцентує увагу на необхідності ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчається, в процесі викладання будь-якої мови як іноземної, що актуалізує проблему використання лінгвокраїнознавчих матеріалів у процесі навчання української мови як іноземної. Акумуляуючи в собі всі вияви буття етносу, мова є невичерпним джерелом інформації про історію, звичаї, традиції матеріальної культури й духовного життя нації. Пізнання студентом мови як феномена національної культури сприяє формуванню соціолінгвістичної ком-

петенції - здатності користуватися мовними формами, доцільними в певному соціолінгвістичному контексті, відповідно, дає можливість адекватної взаємодії та взаєморозуміння людей в умовах іншомовної культури.

Питання взаємодії мови і культури досліджують мовознавці, культурологи, етнологи, фольклористи, психологи, філософи та міфологи (Б. Уорф, В. фон Гумбольдт, О. Потебня, В. Костомаров, А. Вежицька, Д. Гудков, В. Жайворонок, В. Красних, А. Шмельов та ін.). За допомогою лінгвістичних методів дослідники опрацьовують широке поле питань лексичної компетенції народної культури, народної психології, міфотворчості, розглядаючи об'єкти позамовної дійсності (побут, природу, традиції, обряди, міфічні образи тощо).

Важливим є розуміння взаємопов'язаності мови й певних виявів національної культури (національний костюм, деталі поведінки, етикет, жести, дотримання відомих обрядів, звичаїв), що засвідчують належність людини до того чи того народу. Мова накопичує й закріплює у своїх одиницях (головним чином - у словах, у стійких сполуках і фразеологічних зворотах) історичний досвід народу, стає адекватним відображенням його внутрішнього світу, неповторності менталітету. Процес вивчення іноземної мови невіддільний від ознайомлення з іншомовною культурою, оскільки мова ніби ретранслятор передає надбання національної культури від покоління до покоління, представникам інших етнічних соціумів [1, 9].

Питанням відбору та прийомів подачі інформації про країну, мова якої вивчається, займається лінгвокраїнознавство. Як аспект методики викладання іноземних мов, лінгвокраїнознавство відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу. Без засвоєння значного обсягу немовної інформації неможливо отримати якісну мовну освіту та досягти взаєморозуміння між мовцями, що знаходяться на різних рівнях володіння інформацією про навколишню дійсність. Нині методисти усвідомлюють необхідність використання лінгвокраїнознавчого підходу як важливого принципу викладання іноземної мови для надання студентам необхідних знань про специфіку іншомовної країни.

Наявність у лексиці національно-культурного компонента, притаманного тільки певній мові, свідчить про належність лексеми до лінгвокраїнознавчого матеріалу. Застосування в процесі викладання української мови як іноземної матеріалів із лінгвокраїнознавства сприяє процесу акультурації студентів-іноземців, тобто допо-

магає адаптуватися до нового мовно-культурного середовища. Так, іноземні студенти 1 курсу ВДНЗ України „УМСА" вже орієнтуються в найменуваннях предметів і явищ місцевого традиційного побуту (борщ, Масляна, млинець, сало, рушник тощо). Використання лінгвокраїнознавчих матеріалів стимулює мотивацію студентів, формує й підтримує інтерес до вивчення іноземної мови. Як робочий лінгвокраїнознавчий матеріал використовуємо автентичні тексти (уривки з художньої прози, статті з журналів і газет), автентичні діалоги, вірші, пісні. Розширенню обізнаності студентів у всіх сферах життєдіяльності сприяє також перегляд телепередач, документальних і художніх фільмів мовою, яка вивчається.

Під час оволодіння українською мовою особливої актуальності набувають проблеми формування лінгвокраїнознавчої компетенції (В. Бадер, Г. Онкович, В. Дороз, О. Палка, С. Пілішек, Г. Савицька). На думку вчених, через відсутність знань соціокультурного фону тієї країни, мова якої вивчається, неможливо сформувати комунікативну компетенцію мовця, необхідну йому для міжкультурної комунікації. Засвоєння фонових знань (загальнолюдські, регіональні відомості, а також культурознавчі) відповідно до стандартів навчання, викладених у „Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання", актуалізує проблему оптимізації та інтенсифікації процесу підготовки іноземних студентів у вищих навчальних закладах України [7]. Серед умов, які забезпечують інтенсивне засвоєння української мови як іноземної, є, перш за все, дотримання принципів полікультурного підходу, багатоканального сприйняття інформації. Останнім часом помітно зросла увага науковців до проблеми інтенсифікації процесу підготовки фахівців шляхом створення і впровадження різноманітних педагогічних програмних засобів: мультимедійні навчальні програми, електронні словники, довідники, матеріали Інтернету тощо.

Лінгвокраїнознавчим аспектом вивчення іноземної мови займаються як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Учені одностайні в тому, що опанування мовою, набуття комунікативної компетенції неможливе без володіння лінгвокраїнознавчими знаннями (Н. Бориско, А. Бронська, З. Василько, А. Галенко, В. Горбань, Г. Максименко, О. Смолінська, О. Миролібов, В. Топалов, Ю. Пассов, С. Ніколаєва, С. Пілішек, В. Дороз, О. Мацюк та інші) [2,3, 4,5, 8, 11].

Інтерес науковців до лінгвокраїнознавчої проблематики зумовлений насамперед тими важливими завданнями, які дозволяє розв'язати лінгвокраїнознавчий підхід у формуванні комунікатив-

ної компетенції: він забезпечує знання про культуру, історію, соціально-політичний устрій, реалії, традиції і звичаї України, знання мовних одиниць із національно-культурним компонентом семантики, розвиває здатність сприймати українську мову в її культуроносній функції, сприяє залученню до діалогу культур, усвідомленню сутності мовних явищ, ролі мовних одиниць у комунікативних процесах. Знання іноземними студентами норм і цінностей, традицій і звичаїв, властивих культурі українського народу, позитивно впливає на формування особистісних якостей поведінки, естетичної культури, культури усного і писемного мовлення, необхідних для продуктивного спілкування у міжкультурному середовищі.

Мета статті - дослідити можливості використання лінгвокраїнознавчих матеріалів на прикладі української пісні в процесі викладання української мови іноземним студентам медичних спеціальностей із застосуванням комп'ютерної презентації; показати систему можливих методичних прийомів і матеріалів, спрямованих на ознайомлення з таким пластом української культури, як пісня; вказати на шляхи реалізації лінгвокраїнознавчого, комунікативного й функціонально-стилістичного підходів при формуванні мовної, мовленнєвої і комунікативної компетенцій на заняттях з української мови в іншомовній аудиторії.

Загальноновизнаним у науково-методичній літературі є той факт, що лінгвокраїнознавчий і комунікативний підходи взаємозв'язані й взаємозумовлені, а їхня роль у формуванні комунікативної компетенції студентів незаперечна. Одним з ефективних засобів формування лінгвокраїнознавчої, а відповідно й комунікативної компетенцій, на думку вчених, є автентичний пісенний матеріал. Саме українська пісня - один із основних, досить ефективних засобів навчання усіх видів мовленнєвої діяльності іноземною мовою, засвоєння мови й культурного фону країни, розвитку естетичних смаків (О. Антонів, В. Бадер, Т. Арендаренко, Н. Данилюк, І. Коршунова, Н. Королева, О. Кулікова, І. Маренкова, Т. Потапенко та ін.) [6,12].

Як видно з аналізу методичної літератури, науковці усвідомлюють роль і значення пісні в навчальному процесі, пропонують як традиційні, так і новітні прийоми роботи в аспекті формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів, однак, на жаль, загальна концепція використання української пісні в навчанні української мови відсутня. Недостатньо описані методи і прийоми, засоби інтенсифікації навчального процесу з використанням комп'ютерних технологій навчання української мови з опорою на пісенний матеріал. Їхня розробка і впровадження видаються дуже

важливими й актуальними, оскільки це допоможе розв'язати такі завдання, як комплексне засвоєння студентами знань лінгвокраїнознавчого, культурно-естетичного характеру, формування на цій основі комунікативної компетенції, необхідної для повноцінного міжкультурного спілкування. Відсутні, на жаль, і методичні посібники як на паперових, так і електронних носіях, обмаль методичних коментарів лінгвокраїнознавчого характеру, хоч увага до цього аспекту лінгводидактики велика (В. Бадер, О. Антонів, Н. Данилюк). Значний інтерес у студентів різних національностей до пісенної творчості українського народу: вони із задоволенням слухають, вивчають і співають українські пісні. Тож робота над українською піснею як невичерпним джерелом культурологічної інформації, духовного долучення іноземних громадян до української культури, мови українського народу має надзвичайно велике значення, а розробка сучасних технологій навчання комунікативно доцільного мовлення на текстах і мелодіях пісень з використанням сучасних програмно-педагогічних засобів - одне з найважливіших завдань сучасної лінгводидактики.

Використання лінгвокраїнознавчих прийомів у викладанні української мови передбачає оволодіння студентами знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країни; залучення до діалогу культур (іншомовної та рідної); усвідомлення суті явищ української мови та їх порівняння з рідною мовою; вміння вчитися (працювати з книгою, підручником, довідковою літературою, словниками тощо).

Іноземні громадяни, які здобувають вищу медичну освіту в Україні, вивчають українську мову як засіб спілкування. Українська мова потрібна їм як для задоволення власних комунікативних потреб, так і для професійного спілкування з пацієнтами в клініках і медичних закладах України.

Реалізація лінгвокраїнознавчого підходу, його вдосконалення тісно пов'язані зі створенням відповідних навчально-методичних розробок країнознавчої тематики. У вищому державному навчальному закладі України „Українська медична стоматологічна академія” (м. Полтава) на кафедрі українознавства та гуманітарної підготовки в навчальних аудиторіях представлені великі панорамні стенди народознавчого, культурологічного характеру та з історії Полтавського краю: „Українська вишивка”, „Українське вбрання”, „Український побут”, „Українці мої”, „Полтава - духовна скарбниця України”, „Полтавські дороги Кобзаря” і 3 експозиції: „Полтавщина - краса України, майстрів невтомних заповітний край”, „Україн-

ське традиційне вбрання" „Традиційні предмети побуту". Важливим є забезпечення іноземним студентам можливості доторкнутися до реальних предметів нового для них культурологічного середовища: одяг (вінок, вишиванка, шапка, шаровари, чоботи), меблі, посуд, репродукції картин та ін.

На кафедрі започаткований цикл студентських наукових робіт „Українознавчі студії", на яких досліджуються і презентуються українські культурологічні й лінгвоукраїнознавчі матеріали, зокрема шедеври української пісенної творчості та їхній слід у світовій культурі. Так, на щорічній студентській науковій конференції йшлося про найвідомішу у світі українську різдвяну пісню „Щедрик" Миколи Леонтовича, адаптована версія якої відома у світі під назвою „*Comoi of the bells*" („Колядка дзвіночків"). Широко відоме використання пісні в популярних серед молоді кінофільмах „*Гаррі Поттер*" (англ. Harry Potter); „*Сам удома*" (англ. Home Alone), про що іноземні студенти можуть не здогадуватися. Сюди ж можна віднести всесвітньовідому „*Summertime*", яку Джордж Гершвін написав під впливом української колискової „Ой, ходить сон коло

вікон". А число світових інтерпретацій мелодій „Ой не ходи Грицю" і, особливо, „їхав козак за Дунай" просто переходить межі уяви, їх опрацьовували найвідоміші світові композитори з Бетховеном включно, а виконували скрізь - від Південної Америки до Східної Азії. Щодо пісні „їхав козак за Дунай", то під її впливом писали свої твори українські та російські поети, зокрема, Л. Боровиковський, О. Пушкін („Козак"), О. Дельвіг („Поляк"). А Салтиков-Шедрін зазначав, що в найвіддаленіших куточках Росії кожна баришня, яка не хотіла відставати від моди, виконувала цю пісню-романс. У Європі ж вона стала популярною спочатку в Німеччині. На її тему музику писали Г. Вебер і Бетховен. Вона увійшла до збірки „Музикальні скарби німців", але в примітках зазначалося, що слова і музика пісні виникли в Україні. З Німеччини пісня потрапила до Франції, Австрії, Чехії Англії, а потім і до Угорщини. Текст пісні друкувався італійською, польською та іншими мовами, причому в перекладах вона залишалася майже без змін.

Жодна інша нація і віту не може похвалитися такою кількістю мелодійних, задушевних, ліричних і героїчних пісень, якими милується весь світ, від яких у захваті видатні закордонні композитори, письменники, поети. До джерел української народної пісні припадали добре відомі у музичному світі Бах, Брамс, Вебер, Гайдн, Глінка, Дворжек, Ліст, Моцарт, Чайковський, Шопен, Шуберт, інші композитори. Давши людству народну пісню з таким багатим ідейно-духовним потенціалом, українці прокладали шлях до його душі. В українських піснях стільки емоційного вогню, образного блиску, чарівної мелодійності, що аж дух забуває. На пісенний спів відгукуються найтонші й найніжніші струни людської душі. Цим українці «роби їй вагомий внесок у збагачення духовності та покращення моральності людства

Прагнучи осмислити накопичений методистами досвід у визначенні ролі та місця української пісні у формуванні лінгвокраїнознавчої компетенції іноземних студентів, зазначимо, що використання цього жанру народної творчості стимулює мотивацію засвоєння української мови як іноземної і сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу завдяки дії механізмів мимовільного запам'ятовування. Ці механізми дозволяють збільшити обсяг і міцність засвоюваного матеріалу, який легко запам'ятовується, оскільки він не нав'язується, а викладається емоційно, нетрадиційно, часто в урочистій обстановці. Мовна і мовленнєва діяльність на фоні музики, зазначають дослідники, ефективніше впливають на якість засвоюваного матеріалу, а також знімають утому, напруження в процесі навчання, урізноманітнюють навчальну діяльність.

Пісні - це й засіб відпрацювання вимовних (артикуляційних, акцентологічних, орфоепічних, інтонаційних) і навичок аудіювання, розширення лексичного і фразеологічного запасу, засвоєння стилістичних норм і синтаксичних структур української мови, її усної й писемної форм. *Пісня* - це й засіб розвитку продуктивних умінь і навичок. Вона може виступати як основа для розгортання діалогічного й монологічного підготовленого й непідготовленого мовлення усної й писемної форм.

Способи використання пісень можуть бути різноманітні:

- ознайомлення з творчістю певного українського письменника (Т. Шевченко „Реве та стогне Дніпр широкий”; Є. Гребінка „Очі чорнії”; М. Старицький „Ніч яка місячна, зоряна, ясна”; О. Олесь „Сміються-плачуть солов’ї”; І. Франко „Чого являєшся мені у сні”, „Ой ти, дівчино, з горіха зерня”; Д. Павличко „Два кольори”);
- аналіз свят українського народу (Великдень - гаївки, веснянки; Різдво - колядки; Свято Миколая - „Миколай бородатий” (Т. Чубай);
- пояснення символів української держави - „Гімн”;
- розширення словникового запасу студентів-іноземців, наприклад, під час вивчення назв днів тижня сприятиме залученню в навчальний процес пісні „Ти казала в понеділок”; під час вивчення назв місяців можемо запропонувати пісню „Хто родився в січні”;
- розробка збірника електронних презентацій пісень про рослини-символи України (верба, калина, тополя, ясен, дуб), виконаних у програмі Power Point; прослуховування пісні й одночасний перегляд слайдів, які досить виразно розкривають головну думку й зміст пісні, допомагають усвідомити образи-символи, відчуття краси української природи, відчуття інтуїтивно відтінки в значенні тих мовностилістичних засобів, за допомогою яких вона передається в пісні [10];
- для вироблення граматичної компетенції доречно залучити пісню „Гей, наливайте повнії чари”, на прикладі якої можна практикувати творення форм наказового способу дієслів;
- під час аналізу сучасних напрямів української музичної культури (поп, рок, хіп-хоп, техно та ін.) студентам цікаво буде послухати, наприклад, текст пісні „Думи мої” на слова Т. Шевченка у виконанні хору Г. Верьовки і хіп-хоп версію цієї ж пісні.

Таким чином настає своєрідна інкультурація іноземного студента - занурення в культурний простір України, а це потребує своєю чергою семантизації фонової та безеквівалентної лексики. „Пісня про рушник” спричинить пояснення культурного фону лексеми *рушник* (її функціонального призначення: де використо-

вують рушники в Україні? - На весіллі, на похоронах, розміщують над іконами, проводжають у дорогу). Можна говорити також про колористику й орнаменти різних місцевостей України, традиції вишивання.

Однією з умов реалізації лінгвокраїнознавчого підходу у викладанні української мови вчені вважають засвоєння іноземними студентами безеквівалентних слів української мови з метою засвоєння ними знань про Україну, культуру і побут українського народу: назви предметів і явищ традиційного побуту, слова, пов'язані з релігійним життям, знаки-символи, слова іншомовного походження, слова з фольклору, історизми, лексика фразеологічних одиниць, слова недавнього радянського побуту. Тому однією з вимог до відбору текстів для читання й аудіювання вважаємо насичення їх безеквівалентною лексикою.

Використовувати пісенний текст можна на початку заняття - для зацікавлення аудиторії, створення позитивного фону заняття; всередині заняття - пояснюючи новий матеріал, у кінці - закріплюючи вивчене. Усе залежить від винахідливості, творчого підходу викладача, рівня знань студентів-іноземців, методичної доцільності та послідовності подання матеріалу.

Упровадження пісень у навчальний процес має багато позитивних ознак, серед яких:

1. вироблення мовних навичок: орфоепічних, лексичних, граматичних;
2. активізація видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, слухання;
3. розширення культурної пам'яті студентів-іноземців, своєрідна інкультурація іноземця;
4. вироблення естетичних смаків.

Урізноманітнити практичні заняття з української мови, підвишити їхню ефективність, досить повно реалізувати зміст принципу наочності дозволяє використання мультимедійних програм, зокрема Microsoft Power Point. Використання спеціально розроблених мультимедійних програм сприяє вдосконаленню навичок вимови, артикуляції звуків, дозволяє опанувати інтонаційні структури українського усного мовлення, поглибити знання з української мови, збагатити словниковий запас, розвивати навички читання й аудіювання, стимулювати пізнавальну діяльність студентів, здійснювати загальне естетичне виховання особистості, формування художнього смаку, інтересів і потреб, розвивати естетичні судження.

Оскільки інтенсивність уваги підсилюється завдяки використанню зорового і слухового каналів надходження інформації

(а це своєю чергою позитивно впливає на процес засвоєння знань із мови), відпрацювання необхідних умінь і навичок сприяє міцному запам'ятовуванню лінгвокраїнознавчого матеріалу. Тож мета розроблених нами мультимедійних програм - допомогти студентам усвідомити, що українські пісні - вагомий внесок України в загальнослов'янську й світову художню творчість, формувати позитивне ставлення до мови й культури українського народу, розвивати пізнавальну діяльність, спрямовану на вдосконалення мовної, мовленнєвої й комунікативної компетенцій.

Українська пісня - один із важливих методичних засобів формування знань з української мови й мовленнєвих умінь і навичок, а також засвоєння культури українського народу. У ній найповніше представлені система значень, відображених у повсякденно- побутових поняттях, знання про реалії матеріальної та духовної культури українців, національно орієнтовані мовні одиниці, позначені мовним кодом української мови. Використання текстів пісень і прозових текстів інших функціональних стилів у системі заняття з мови сприяє формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності на функціонально-стилістичній основі, а також дає можливість засвоювати мову як діяльність, спрямовану на формування достатнього рівня лінгвоукраїнознавчої компетентності, необхідної іноземному громадянину для повноцінного спілкування в будь-якій сфері суспільного життя нашої держави. Тому дуже важливо володіти методикою відбору пісенного матеріалу і його використання. Пісні - це дуже вдячний матеріал для навчання іноземців, адже недарма українською піснею захоплюються у світі, а пісенність - найдавніша національна риса українців. Вдале і продумане залучення українських пісень значно збагачує процес навчання, підсилює емоційний чинник, захоплення милозвучністю української мови, сприяє активізації навчального процесу, полегшує й урізноманітнює його. Головне - такий підхід виробляє позитивне ставлення до вивчення української мови студентами-іноземцями.

Отже, використання пісень у процесі навчання української мови як іноземної сприяє підвищенню мотивації навчання, позитивно впливає на емоційний стан студентів, їхнє ставлення до іншої культури, мови, звичаїв. Ознайомлення іноземних студентів з українською піснею сприяє не лише накопиченню лінгвокраїнознавчих знань, а й осягненню духу, культури, психології, світосприйняття українського народу, що покращує міжкультурну комунікацію і діалог культур.

Перспективним видається вивчення проблеми формування країнознавчої компетенції на матеріалі зразків народної мудрості, етикетних формул українського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадер В. І. Функціонально-стилістичний підхід у формуванні лінгвоукраїнознавчої компетентності іноземних студентів / В. І. Бадер, В. В. Дядичев // Засоби навчання та науково-дослідної роботи: зб. наук, праць. - Харків, ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2008. - № 28.
2. Бронська А. Лінгвоукраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної / Аліна Бронська // Дивослово. - 2000. - № 7. - С. 43-44.
3. Василько З. Лінгвоукраїнознавчий аспект фауноназв / З. Василько // Теорія і практика викладання української мови як іноземної: зб. наук, праць. - Львів, 2006. - Вип. 1. - С.224 - 235.
4. Галенко А. М. Формування лінгвоукраїнознавчої компетенції на матеріалі поетичних творів / А. М. Галенко // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. - 2011. - № 6 (217) : Філол. науки. - Ч. II. - С. 100-108.
5. Горбань В.В. Емоційно-експресивне поле української народних пісень / В.В. Горбань // Мова та стиль українського фольклору: зб. наук, праць. - К., 1996.
6. Данилюк Н.О. Лінгвокультурологічна лексика у мові української народної пісні [електронний ресурс] : [сайт]. - Режим доступу : <http://www.rus.kiev.ua>. - Назва з екрана.
7. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. - К., 2003.
8. Максименко Г.А. Застосування лінгвоукраїнознавчих матеріалів у викладанні української мови як іноземної / Г.А. Максименко // Філологічні студії : Наук. вісник Криворізького держ. пед. ун-ту : зб. наук, праць. - Вип. 1 / ред. : Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Д. Х. Баранник, П. І. Білоусенко та ін. - Кривий Ріг : Видавничий дім, 2012. - 170 с.
9. Пілішек С. Психосемантичні особливості лінгвоукраїнознавства при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07/ С. Пілішек. - Хмельницький, 2006. - 20 с.
10. Гаврилюк Е.Є. Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07 / Е.Є. Гаврилюк. - К., 1999. - 18 с.
11. Смолінська О. Лінгвоукраїнознавство у навчанні української мови як іноземної / Олеся Смолінська // Рідна школа. - 2002. - № 2. - С. 43-45.
12. Копаниця Л. М. Українська лірична пісня: еволюція поетичного мислення: автореф. Дис. на здобуття наук, ступеня доктора філол. наук: спец. 10.01.07; 10.01.01 / Л.М. Копаниця. - К., 2001. - 37 с.

